

УДК 002.1(477)(091)

DOI: 10.36273/2076-9555.2019.11(280).6-10

Олена Каракоз,

професор кафедри інформаційних технологій КНУКіМ,

e-mail: karakoc@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7772-1530>

Трансформація української книги: від витоків до сьогодення

Визначено та досліджено основні переломні етапи, що вплинули на зміст і характер української книги; з'ясовано її місце в суспільстві. У хронологічній послідовності окреслено найбільш значущі для національної книги періоди розвитку — від появи першодруків І. Федорова до сьогодення. Проаналізовано історичні умови, на тлі яких відбувалося становлення вітчизняного книгодрукування; розглянуто жанрові особливості і видань у певний хронологічний проміжок. Доведено, що трансформація української книги впродовж тривалого періоду її існування частіше відбувалася за несприятливих умов. Кожний етап вплинув на зміст і форму книжкової діяльності, проте, попри складні часи та кризові періоди, вітчизняна книга залишається самобутнім культурним явищем, що перебуває в постійній динаміці та відповідає вимогам сучасності. Слід врахувати, що нинішній читач якісно відрізняється від попередніх поколінь, однак рівень його грамотності, освіти, актуальності та етичної позиції також впливають на розвиток вітчизняної книги, що вкрай важливо для формування освіченої, незалежної, самодостатньої нації.

Ключові слова: книга, традиційна книга, книжкова культура, історія книги

Постановка проблеми. Звернення до питання традиційності характерне для тих періодів розвитку суспільства, коли відбувається переоцінювання цінностей, постає потреба звернути вектори подальшого розвитку з історичним досвідом та визначити найбільш значущі елементи соціального та культурного спадку задля їх збереження в житті майбутніх поколінь. Книга як продукт матеріальної та духовної культури тривалий час слугувала своєрідним імунітетом для захисту традиційних підвалин духовного розвитку нації. Між першою рукописною книгою, створеною на території сучасної України (Остромирове Євангеліє, 1056—1057 рр.), та сучасним надрукованим виданням пролягають не лише століття, а й складний і тривалий період трансформацій, упродовж якого українська книга зазнавала змін, переписів, жорсткої цензури, спотворень змісту, приховування та навіть знищення. Для українців існування, відродження та зміцнення позицій національної книги є важливим шаблоном у формуванні самоідентичності, тому вивчення та дослідження окресленої теми є актуальним і потребує деталізації.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання історії книгознавства, книжкової справи, книги та бібліографії розглянуто у працях таких науковців, як О. Афонін, О. Босак, Я. Запаско, М. Низовий, М. Тимошик.

Мета статті — визначити та проаналізувати основні переломні етапи, що вплинули на зміст і характер української книги; з'ясувати її місце та роль у суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняній історіографії (дослідженнях з історії та культурології, історії книги й книгознавства, науки й техніки в галузі книжкової справи) панує уявлення про книгу й книжкову культуру як феномен — продукт загальнокультурних процесів і важливих чинників розвитку суспільства та цивілізації. Водночас

українська мова, писемність і друкарство багато років виборювали право на існування, адже знищити національну книгу нашого народу прагнули поляки, росіяни, більшовики-комуністи.

Досвід успадкування традицій книжності доволі неоднозначний, і в історії книги періоди її поступального розвитку межують із періодами реформ і революцій, під час яких традиційне ставлення до друкованого слова піддавалося випробуванням та переоцінюванню.

Упродовж тривалого часу в культурних практиках книга мала статус головного джерела актуальних знань. Немає потреби доводити, що книгознавство та книжкова справа — це не лише результат, а й важлива передумова розвитку духовної та матеріальної культури суспільства.

Офіційна історія друкарства в Україні розпочинається від 1572 р., коли І. Федоров заснував у Львові друкарню та видав 1574 р. "Апостол". Книга багата на художнє оздоблення, надрукована у дві фарби (червона й чорна), побудована за посторінково-просторовим принципом. Проте поміж науковців поширена думка про "дофедорівський" період, підтвердження якої знаходимо у праці М. Низового "Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?" (Хто ставить це запитання і як на нього відповідають) [10] та наукових дослідженнях О. Босака [2]. Окрім "Апостола", до інкунабул належить і "Буквар", котрий вважають першим друкованим українським підручником.

Слід зазначити, що діяльність, котру розпочав І. Федоров, значно сприяла розвитку друкарства на теренах України. Князь К. Острозький започаткував масштабний видавничий проект та 1581 р. видав "Острозьку Біблію" (1256 сторінок), що стала канонічним взірцем для православного слов'янства. Примірники видання придбали королівські бібліотеки Швеції та Франції, що свідчило про високий рівень тогочасного книгодрукування [4]. Результати діяльності Львів-

ської братської друкарні та друкарні Києво-Печерської лаври окресленого періоду — це 36 книг обсягом 2842 арк. та понад 72 обсягом 3765 арк. Зазначені показники мінімальні, оскільки низка видань, особливо малого формату та обсягу, не дійшла до сьогодення [6]. Поміж надрукованих книг значну частину становили монументальні твори обсягом 500—1500 сторінок, а видавничий репертуар охоплював літургійні, навчальні та полемічні книги. У той період також відбувся розквіт українського епосу та перекладної літератури. Велика кількість видань свідчить про високий рівень культури, духовного життя й інтелектуального розвитку, проте зміцненню авторитету української книги та її розповсюдженню значно зашкодили укази щодо заборони та знищення зразків національної літератури. Зокрема, 1627 р. згідно з указом першого царя династії Романових, Михайла, та його батька, патріарха Московського Філарета, було спалено твори українського друку. Показово, що такі вандалські акти неодноразово повторювалися впродовж багатьох століть [13].

У середині XVII ст. друкована книга стала вагомим чинником розвитку української культури. Тематика видань віддзеркалювала стан церковного життя, освіти, науки, мистецтва, суспільно-політичної думки, і вплив друкованого слова дедалі зростав [6]. Хоча книговидавництво активно розвивалося, тогочасні історичні умови, зокрема розмежування територій, значно гальмували цей поступ. Згідно з Андрусівським договором (1667) та після Люблінської унії (1669) за наказами царя Олексія та польської влади українські видання було заборонено на території Лівобережної та Правобережної України. Утім, попри ці умови, період XVI—XVII ст. став епохальним етапом розвитку національного книгодрукування, пов'язаного з першими кирилическими виданнями Ш. Фіоля у Кракові, досягненнями львівських та острозьких друкарів, визначними здобутками у виданні наукової, богослужбової літератури, драматичних творів, літописів. Без перебільшення можна сказати, що в той період українці були визнаними лідерами слов'янського світу в галузі книгодрукування [4].

Початок XVIII ст. також видався несприятливим для вітчизняної книги: російський уряд заборонив Київській та Чернігівській друкарням здійснювати видавничу діяльність, окрім передруків давніх видань, що мали бути ідентичними російським. Невдовзі вийшов указ і про цензурування української літератури. Загалом, політика заборони друку значно зашкодила розвитку національної видавничої справи кінця XVIII — початку XIX ст. Як наслідок, 1847 р. в Україні було надруковано лише 1 книгу, 1848 — 3, 1849 — 2, 1850 — 1, 1851 — 1, 1856 — 5 [3].

У другій половині XIX ст. набрав чинності Валуєвський циркуляр (1863), згідно з яким заборонялося друкувати літературу та періодику, здійснювати постановки театральних вистав українською мовою [1]. Книгодрукування, мова та література зазнавали постійних перевірок і заборон, а від 1900 р. цензура вилучила з текстів слова "козак", "москаль",

"Україна", "український", "Січ" та інші, що мали національно-символічний зміст [3]. Здавалося б, що репресивна політика Російської імперії мала знищити українську книгу й культуру читання загалом, однак книговидавничу діяльність було перенесено до Галичини, де вона набула тієї репертуарної та типологічно-жанрової повноти, що вивела її на один рівень із розвиненою європейською літературою. Зі збільшенням обсягів видавничої продукції та розширенням її репертуару зросли й вимоги до якості книги, насамперед до змісту, викладу та мови [11].

З початком 1917 р. відбувся розквіт національного книгодрукування, незалежно від політиків, які приходили до влади. В 1917 р. кількість виданих у порівнянні з 1908—1914 рр. зросла у 7 разів, а порівняно з 1915—1916 рр. — у 18; у 17—18 разів збільшилися й накладі [5].

Характерною рисою розвитку національного книгодрукування першої половини XX ст. стала цензура. Радянська влада майстерно застосовувала засоби тоталітарного режиму для контролю над українською книгою та авторами. Різні форми цензури, впроваджені в роботу публічних бібліотек України у 20—30-х рр. XX ст., призвели до знищення майже половини їх фондів, переважно релігійної та національної літератури доби Українського Відродження. Внаслідок створення спецфондів і спецхранів із наукового та культурного обігу було вилучено значний пласт української та світової культури для кількох поколінь [7]. Утім, у суперечки з цензурою, 1928 р. випуск української книги — художньої, соціально-економічної, з точних знань, сільськогосподарства, техніки тощо — відзначився зростанням, як, власне, й літератури іншими мовами [14]. Політика українізації, націлена на підтримання національного книгодрукування, дала змогу збільшити обсяги видання підручників, словників, книг з історії й стимулювала зростання зацікавленості до преси та художньої літератури рідною мовою.

У середині XX ст. радянська влада вкотре вдалася до цькування української літератури та книги: розпочалися масові переслідування, арешти, а політика повоєнного періоду була спрямована проти творчої інтелігенції та науковців загалом. Тривали активні вилучення з фондів бібліотек книг українських письменників і діячів культури. Однак, незважаючи на утиски та покарання, вітчизняним літераторам вдавалося доносити до читача високі ідеї гуманізму, патріотизму та любові до Батьківщини.

Проголошення незалежності України завершило тяжкий етап заборон для української книги (навіть більше, 1990 р. ухвалено Закон "Про пресу та інші засоби масової інформації", відповідно до якого було ліквідовано інститут цензури, знято ідеологічні обмеження, створено базові передумови для організації книговидавництва за новими ринковими принципами) та відкрило нові можливості для розвитку друкарства й українського слова. В супереччю очікуванням стрімкого піднесення рівня культури читання не відбулось, і, як свідчать дослідження та наукові розвідки, 1994 р. обсяги випуску вітчизняної літератури значно скороти-

лися, знизився й інтерес до книги. Утім, наступними роками динаміка книговидання стабілізувалася й навіть відбулося зростання показників друку.

Новим, однак доволі суперечливим явищем для української книжкової культури стало відкриття приватних друкарень та розвиток ринку книговидавничої продукції. Підприємства діяли винятково у власних інтересах, тому друкували та розповсюджували насамперед прибуткову літературу, водночас створюючи умови, за яких "непопулярні" серед населення та збиткові для комерсантів видання зникли з полиць. Книга стала не лише явищем культури й духовного надбання поколінь, а й комерційним товаром. Держава майже не контролювала видавництва, що призвело до негативних наслідків, адже обсяги літератури українською мовою чи національного спрямування знижувалися; значно погіршилася і якість видань.

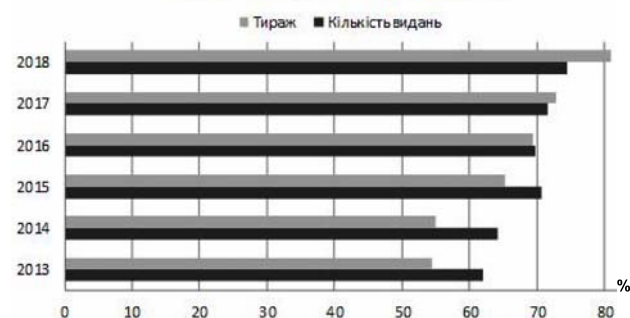
Для створення сприятливих умов та підтримання книговидавничої галузі 1995 р. було ухвалено Указ Президента України "Про Державну програму розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року", що мав зміцнити позиції національної книги та преси, активізувати процеси модернізації матеріально-технічної бази видавничої справи [12]. Згідно із Законом України "Про податок на додану вартість" від 1997 р. було звільнено від оподаткування операції з продажу (передплати) та доставляння періодичних видань друкованих засобів масової інформації вітчизняного виробництва; реалізації книг вітчизняного виробництва, учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників. Такі кроки з боку влади мали забезпечити стабільність та позитивну динаміку ринку книжкової продукції, однак упродовж 1996—1999 рр. відбувалося неухильне згорання національного книговидання й стрімке зростання обсягів російських книг, що поступово витіснили вітчизняних видавців майже з усіх секторів книжкового ринку України (окрім освітньої книги для середньої школи) й посіли на ньому панівне місце [9].

Наступними роками українська книга намагалася знову стати конкурентоспроможною та повернути провідні позиції. Активна популяризація та належна державна політика в галузі культури читання, бібліотечної сфери та книговидання сприяли зростанню читачького попиту й підвищенню рівня культури населення. У Державному бюджеті України було передбачено видатки на потреби книжкової справи та книгорозповсюдження, зросли обсяги держзамовлення на вітчизняну літературу тощо. Позитивно вплинула на становлення національної книги низка законів, постанов, концепцій, ухвалених урядом: "Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні" (2002), "Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки книговидавничої справи в Україні" (2008), "Про затвердження Порядку визначення обсягу книжкової продукції державною мовою, підготовка, випуск та/або розповсюдження якої здійснюється вітчизняними видавництвами і підприємствами розповсюдження книжкової продукції для укладення договорів оренди приміщень" (2009), "Концепція держав-

ної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2010 року" (2016), "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Українському інституту книги для підтримки книговидавничої справи та популяризації української літератури у світі" (2018) та інші.

Результати впровадження законодавчих рішень, економічне стимулювання, сприятлива політична ситуація та піднесення наукової думки мали позитивний вплив на книговидавничу діяльність. На діагр. 1 наведено відсоток друкованих видань українською мовою поміж загальною кількістю видань та тиражу за 2013—2018 рр.

Книги українською мовою

Діагр. 1. Відсоток друкованих видань українською мовою

Аналіз показників свідчить про подолання проблем, пов'язаних із втратою популярності книг українською мовою. Точкою відліку відродження національної самосвідомості, а отже пріоритету державної мови над російською (за статистичними даними минулих років, видання російською мовою становили майже 70% ринку) став конфлікт між державами та ідентифікація українців як самобутнього та незалежного народу; також дієвим важелем для подальшого розвитку української книги є Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" (2019).

Нині вітчизняна книга переживає нові часи, знає трансформації форми та змісту. Суттєві зрушення у сфері міжнародної співпраці дають змогу національному продукту взаємодіяти зі світовим ринком і читачем. І, як бачимо, міжнародна спільнота шанує наш митецький талант — книжки "Видавництва Старого Лева" потрапляють до каталогу The White Ravens, який готує Мюнхенська бібліотека для дітей та юнацтва; переможцем "Книги року ВВС-2012" став роман Ю. Винничука "Танго смерті", а роман С. Жадана "Ворошиловград" визнаний найкращим за всі роки існування цього конкурсу; в Брюсселі українська письменниця Гаська Шиян вперше здобула нагороду на церемонії вручення літературної премії ЄС 2019 р. за книгу "За спиною". Твори сучасних письменників (О. Забужко, Ю. Андрухович, С. Жадан, Ю. Винничук та інших) перекладають багатьма мовами та видають за кордоном.

Отже, стан вітчизняної книжкової справи в історичній ретроспективі характеризується суперечливими тенденціями — від рекордних показників до кризових явищ, від оптимістичних прогнозів до висновків

про непередбачуваність розвитку книжкової культури загалом. Фази стагнації галузі були закономірним наслідком негативної динаміки в економіці, науці, освіті. Утім, на сучасному етапі книга знову стає вагомою частиною національної культури, оскільки була й залишається загальнолюдською цінністю, пам'яткою матеріальної та духовної культури, свідком значущих історичних подій.

Висновки. Результати аналізу етапів розвитку вітчизняної книжкової справи дають змогу зробити певні висновки та узагальнення. Впродовж аналізованого періоду книговидавничі галузі України зазнали суттєвих змін, й історія доводить, що не можна допускати ані її тотального підпорядкування державі, ані тотального ринкового свавілля. Демократичний шлях розвитку, що його обрала наша країна, передбачає збереження та виважене використання важелів державного регулювання (економічних, юридичних,

організаційних), що дасть змогу досягти гармонійного розвитку книжкової справи та найоптимальніше забезпечувати потреби сучасного читача. Нинішня ситуація у вітчизняній книжковій індустрії характеризується стабільністю, обсяг видань українською мовою не лише залишається сталим, а й поступово збільшується. Наразі перед книговидавцями стоять масштабні завдання: збереження сталого читачього попиту на книги; протидія тенденції скорочення обсягів випуску видань; прогнозування читачьких запитів; стимулювання аудиторії, мотивація до купівлі літератури тощо.

Перспективи подальших досліджень. Запропонована наукова розвідка не вичерпує глибини питання феномену існування й трансформації української книги в духовній культурі нації, а отже доцільними є подальші дослідження книжкової культури нашого народу в окреслених часових межах.

Список використаної літератури

1. Андрійчук М. Т. З історії видавничої діяльності в Наддніпрянській Україні (друга половина XIX — початок XX ст.) / М. Т. Андрійчук // Технологія і техніка друкарства. — 2009. — Вип. 3. — С. 132—149. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Titd_2009_3_24. — Назва з екрана.
2. Босак О. І. Друкарство на українських землях перед прибуттям Івана Федоровича / О. І. Босак, Г. М. Савчук // Поліграфія і видавничі справи. — 2011. — № 3. — С. 3—10. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2011_3_3. — Назва з екрана.
3. Вірченко Н. Документи про заборону української мови (XVII—XX століття) / Н. Вірченко. — Режим доступу: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Virchenko1.htm>. — Назва з екрана.
4. Горобець А. І. Українські друкарні та стародруки XVI—XVII ст. — значна віха у розвитку культури українського народу / А. І. Горобець // Українська писемність та мова у манускриптах і друкарстві : матеріали наук. конф. м. Київ, 10—11 листопаду, 2010 р. — Київ, 2010.
5. Гринівський Т. Українська книга як засіб національно-культурного відродження 1917—1920 рр.: аспект державної підтримки друку / Т. Гринівський // Український інформаційний простір. — 2018. — № 1. — С. 150—161. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrinfsp_2018_1_17. — Назва з екрана.
6. Ісасвич Я. Українське книговидавництво: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісасвич. — Львів, 2002. — С. 231—233.
7. Каракоз О. О. Цензура в публічних бібліотеках України 1917—1939 рр. : монографія / О. О. Каракоз. — Київ : Ліра-К, 2015. — 180 с.
8. Ковальчук С. П. До питання про особливості функціонування національної книги в культурі України наприкінці XX — початку XXI століття / С. П. Ковальчук // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. — 2013. — Вип. 6. — С. 44—50. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2013_6_10. — Назва з екрана.
9. Мураховський А. Українське книговидавництво: радянська доба і сьогодення / Анатолій Мураховський // Вісник Книжкової палати. — 2014. — № 6. — С. 3—8.
10. Низовий М. "Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?" : (Хто ставить це запитання і як на нього відповідають) / Микола Низовий // Вісник Книжкової палати. — 2006. — № 9. — С. 32—37.
11. Палюх О. Українська книга у Львові на зламі XIX—XX ст.: проблеми культури видання (За матеріалами "Записок Наукового Товариства імені Шевченка" та "Літературно-Наукового Вістника") / О. Палюх // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — 2009. — Вип. 1. — С. 210—245. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2009_1_17. — Назва з екрана.
12. Про Державну програму розвитку національного книговидавництва і преси на період до 2000 року : указ Президента України від 28.02.1995 № 158/95 // Верховна Рада України. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158/95>. — Назва з екрана.
13. Федотова О. Спалення книг як прояв цензурного контролю над культурою / О. Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2015. — № 3. — С. 43—45. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2015_3_14. — Назва з екрана.
14. Яковлев О. В. Особливості розвитку книговидавничої справи в Україні в 20-х роках XX ст. / О. В. Яковлев // Рукописна та книжкова спадщина України. — 2009. — Вип. 13. — С. 355—361. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2009_13_24. — Назва з екрана.

Olena Karakoz

Transformation of the Ukrainian book: from origins to the present

The main milestones that influenced the content and character of the Ukrainian book were identified and characterized; its place in society is defined. The chronological sequence outlines the most significant periods of development for the national book, from the appearance of I. Fedorov's first prints to the present. The historical conditions on the background of which the formation of the domestic book printing took place are analyzed; the genre features of editions in a certain chronological interval are considered. It is proved that the transformation of the Ukrainian book over a long period of its existence often occurred under unfavorable

conditions. Each stage has influenced the content and form of book activity, however difficult the times may be, the domestic book remains a distinctive cultural phenomenon that is in constant dynamics and meets the requirements of modern times. It should be borne in mind that the current reader is qualitatively different from previous generations, but his level of literacy, education, active life position also influence the development of the national book, which is extremely important for the formation of an educated, independent, self-sufficient nation.

Keywords: book, traditional book, book culture, book history

References

1. Andriichuk M. T. (2009). Z istorii vydavnychoi diialnosti v Naddniprianskii Ukraini (druga polovyna XIX — pochatok XX st.). *Tekhnolohiia i tekhnika druzarstva*, 3, pp. 132—149. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Titd_2009_3_24 [in Ukrainian].
2. Bosak O. I., Savchuk H. M. (2011). Drukarstvo na ukrainskykh zemliakh pered prybuttiem Ivana. *Polihrafiia i vydavnycha sprava*, 3, pp. 3—10. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2011_3_3 [in Ukrainian].
3. Fedotova O. (2015). Spalennia knih yak proiav tsenzurnoho kontroliu nad kulturoiu. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 3, pp. 43—45. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_3_14 [in Ukrainian].
4. Horobets A. I. (2010). Ukrainski drukarni ta starodruky XVI—XVII st. — znachna vikha u rozvytku kultury ukrainskoho narodu. *Ukrainska pysemnist ta mova u manuskryptakh i druzarstvi: materials of science. conf. Kyiv, November 10—11, 2010*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Hrynivskiy T. (2018). Ukrainska knyha yak zasib natsionalno-kulturnoho vidrozhennia 1917—1920 rr.: aspekt derzhavnoi pidtrymky. *Ukrainskyi informatsiinyi prostir*, 1, pp. 150—161. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrinfsp_2018_1_17 [in Ukrainian].
6. Isaievych Ya. (2002). Ukrainske knyhovydannia: vytoky, rozvytok, problemy. Lviv [in Ukrainian].
7. Karakoz O. O. (2015). *Tsenzura v publichnykh bibliotekakh Ukrainy 1917—1939 rr.* Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
8. Kovalchuk S. P. (2013). Do pytannia pro osoblyvosti funktsionuvannia natsionalnoi knyhy v kulturi Ukrainy naprykintsi XX — pochatku XXI stolittia. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Seria: Filosofiia, kulurolohiia, sotsiologiia*, 6, pp. 44—50. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2013_6_10 [in Ukrainian].
9. Murakhovskiy A. (2014). Ukrainske knyhovydannia:adianska doba i sohodennia. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 6, pp. 3—8 [in Ukrainian].
10. Nyzovy M. (2006). "Chy bulo knyhodrukuvannia v Ukraini do Ivana Fedorova?" (Khto stavyt tse zapytanniai yak na noho vidpovidaiut). *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 9, pp. 32—37 [in Ukrainian].
11. On the State Program for the Development of the National Book Publishing and Press for the period up to 2000: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28.02.1995 № 158/95. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158/95> [in Ukrainian].
12. Paliukh O. (2009). Ukrainska knyha u Lvovi na zlami XIX—XX st.: problemy kultury vydannia (Za materialamy "Zapysok Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka" ta "Literaturno-Naukovoho Vistnyka"). *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, 1, pp. 210—245. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2009_1_17 [in Ukrainian].
13. Virchenko N. *Dokumenty pro zaboronu ukrainskoi movy (XVII—XX stolittia)*. Available at: <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Virchenko1.htm> [in Ukrainian].
14. Yakovliev O. V. (2009). Osoblyvosti rozvytku knyhovydavnychoi spravy v Ukraini v 20-kh rokakh XX st. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 13, pp. 355—361. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2009_13_24 [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 1 листопада 2019 року

УДК 002.1:33]:[028.4:82

DOI: 10.36273/2076-9555.2019.11(280).10-14

Тетяна Крайнікова,

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри
видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка,
e-mail: knu_kray@ukr.net

Концептуальні ознаки економічної книги як особливого різновиду літератури нон-фікшн

Дослідження присвячено концептуальним ознакам книг економічної тематики як особливого різновиду літератури нон-фікшн.

Розроблено авторську дефініцію, згідно з якою економічна книга є, по-перше, різновидом книжкових видань, що спеціалізований на проблематиці господарювання та бізнес-комунікацій; по-друге — конкретним неперіодичним друкованим чи електронним виданням із проблематики господарювання та бізнес-комунікацій, що належить до певного виду видань за характером інформації (монографія, підручник, посібник тощо). Тож поняття "економічна книга" має типологічний і продуктивний виміри.

Функціональне значення економічної книги полягає в пізнавальності та практичності: вона спонукає опанувати економічні знання, переймати найкращий діловий досвід, сприяє піднесенню рівня економічної культури й ініціативи населення, мотивації праці.

Класифікуючи економічну книгу, виокремлюємо такі різновиди: наукова економічна книга (висвітлює результати наукових економічних досліджень); навчальна економічна книга (підручники для шкіл і ЗВО, посібники, задачки, практикуми з економіки тощо); довідкова економічна книга (словники, енциклопедії, довідники економічного змісту, в котрих інформацію подано у формі коротких відомостей); ділова книга (бізнес-книга, що містить практичні настанови